

„JAN HUDEC A SPOL.“

REPREZE VOLYŇSKÝCH ČECHŮ V SOUVISLOSTI S KOLEKTIVIZACÍ ZEMĚDĚLSTVÍ V ČESKOSLOVENSKU.

ADAM ZÍTEK

Historie českého osídlení na Volyni sahá do 19. století a v podstatě skončila po druhé světové válce, kdy se převážná většina tamních Čechů rozhodla pro návrat do staré vlasti. Za tuto dobu prožili čeští krajané na této úrodné půdě mnoho dramatických okamžiků. V reemigraci tak viděli záruku klidného a bezpečného života. První poválečná léta nezadávala důvody k obavám. Československá společnost sice byla levicově orientovaná, což se projevovalo i v preferencích Komunistické strany Československa (KSČ), stále zde však existovala určitá pluralita, a sami komunisté navíc ujišťovali, že socialismu chtějí dosáhnout vlastní cestou, tedy nikoliv přejímáním sovětských vzorů. Únor 1948 však přinesl zásadní zvrat a KSČ začala postupně uvádět do praxe některé myšlenky hlásané ideologie. Oproti původním slibům, byla jednou z nich též kolektivizace zemědělství. S touto problematikou úzce souvisí i případ „Jan Hudec a spol.“, jenž se odehrál v letech 1954–1957 v obci Staňkovice na Žatecku. Ačkoliv není tato kauza zcela neznámá, doposud nebyla komplexně zpracována při využití dostupné pramenné základny, a právě s přihlédnutím k širším okolnostem.¹

Z Volyně do českého pohraničí

Tragický příběh lidí kolem Jana Hudce se začal psát záhy po skončení druhé světové války. Do vyhlášené chmelařské oblasti na Žatecku tehdy směřovala většina volyňských Čechů, kteří se podíleli na osvobození Československa v řadách 1. čsl. armádního sboru a osídlovali oblasti, ze kterých bylo odsunuto původní

¹ Případ ve své rozsáhlé práci k historii volyňských Čechů zmiňuje Jaroslav Vaculík. Srov. Vaculík, Jaroslav: Dějiny volyňských Čechů. III. (1945–1948), Brno 2000, s. 89. O kauze pojednává též kvalifikační práce: Dolečková, Jana: Soudní proces Josefa Hudcová a spol., Bakalářská práce, FF UJEP, Ústí nad Labem 2019. Nejpodrobněji se tématu věnuje kniha Emilie Mazourové, která v ní i prostřednictvím vzpomínek pamětníků přiblížila osudy své rodiny. Mazourová, Emilie: Dopisy za katrem. Političti vězni staňkovického procesu, Zlín-Prštné 2017.

německé obyvatelstvo. Byl mezi nimi i Vladimír Synek (nar. 1923), původem z obce České Noviny. Oproti prohlášením a slibům vlády nebylo jeho usídlení bezproblémové, podobně jako mnoho dalších vojáků se totiž dostal do sporu s Čechy z vnitrozemí, konkrétně s Jaroslavem Langrem (nar. 1911), jenž dostal národní správu na stejnou usedlost. Vojáci většinou měli přednostní právo, Langr se tak musel nakonec spokojit s jiným statkem.² Lze se jen domnívat, že vztahy obou mužů nebyly od té doby zrovna přátelské, napovídá tomu i pozdější vývoj událostí. Některé dílčí informace nicméně naznačují, že s Langrem měli neshody i další obyvatelé obce.³ Nechyběly však ani radostnější momenty. Po příchodu do Československa se Vladimír Synek seznámil s Emilií Malou (nar. 1931), která přišla na Žatecko společně s rodiči z volyňské obce Huleč. Ve Staňkovicích manželé Synkovi obhospodařovali 12 ha polí a vychovávali dvě děti. Kromě nich žilo v obci i mnoho dalších rodin původem z Volyně, mj. další rodák z Českých Novin a veterán od Dukly Bohuslav Novák (nar. 1920). Usadil se zde i Antonín Nejedlý (nar. 1928), jenž nesloužil v řadách československé armády, nýbrž v tzv. stíhacích oddílech NKVD, jejichž úkolem bylo potírání ukrajinských nacionalistů.⁴ Mezi těmi, kteří směřovali do pohraničí z vnitrozemí Čech, byl rolník Jan Hudec (nar. 1913). Jeho profesní dráha naznačuje, že měl o práci v zemědělství dobré povědomí. Před příchodem na Žatecko totiž pracoval jako šafář na statku ve Slatině u Roudnice nad Labem, společně s ním zde působil i již zmíněný Langr. Pracovní zkušenosti byly zřejmě důvodem, proč měl Hudec zájem o větší hospodářství.⁵

Obhospodařování půdy nebylo po válce jednoduché, často chyběl nejen potřebný živý i mrtvý inventář, ale rovněž i pracovní síly, zejména po odsunu Němců. Počáteční problémy se nicméně podařilo překonat a požadované kontingenty plnit. Vedle práce zbýval i nějaký čas na zábavu a jiné aktivity. Rozvíjel se společenský a politický život. Volyňští Češi nejvíce inklinovali k Československé straně národně socialistické (ČSNS) a Československé straně lidové (ČSL), naopak osídlenci z vnitrozemí většinou podporovali KSČ. Členy ČSNS byli též Bohuslav

2 Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy – Ústí nad Labem (V-ÚL), vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, osobní spis Vladimír Synek, protokol o výpovědi Vladimíra Synka z 15. 3. 1955.

3 Státní okresní archiv v Lounech (dále SOKA Louny), f. Místní národní výbor Staňkovice (dále MNV), kart. 1, inv. č. 2, seznamy členů MNV, nedat. Spory s Jaroslavem Langrem neměl jen Synek a později i Jan Hudec, ale i další lidé ze Staňkovic. Tamní MNV řešil již v září 1948 urážku na Langrově cti z úst jednoho z obyvatel. Tamtéž, kart. 1, inv. č. 10, zápis schůze MNV Staňkovice z 12. 9. 1948.

4 ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, osobní spis Antonín Nejedlý, protokol o výpovědi Antonína Nejedlého z 11. 3. 1955.

5 Později již vlastnil jen 12,58 ha půdy. Společně s otcem získal hospodářství s 50 ha polí. Tamtéž, osobní spis Jan Hudec, protokol o výpovědi Jana Hudce z 14. 3. 1955.

Novák a Vladimír Synek, zatímco Jaroslav Langr a později i Jan Hudec (do února 1948 člen ČSL) byli organizováni ve straně komunistické. Oba jmenovaní navíc byli členy místního národního výboru. V Hudcově případě patrně korespondoval výkon této funkce s jeho celkovým postavením v obci – zkušený sedlák s větším majetkem, těšící se určitému uznání. To se změnilo po únoru 1948.

Důležitou událostí v zemědělské problematice bylo zasedání Informbyra komunistických a dělnických stran v Bukurešti v únoru 1948, tehdy totiž byla vyslovena jediná správná, tj. stalinská cesta k socialismu. Připojení se k těmto tezím znamenalo „návrat KSČ k principům bolševického fundamentalismu“⁶. „Ostrý kurz“ nejen v tzv. socializaci vesnice byl též jedním ze závěrů IX. sjezdu KSČ v roce 1949. Režim postupně stupňoval svůj tlak proti soukromým rolníkům, přičemž se neomezoval jen na úřední restriktce (např. scelování půdy, výkup zemědělské techniky), ale využíval také značně represivnější opatření, jako např. vysídlování nepohodlných osob (tzv. akce „K“), zabavování majetku, provokace tajné policie a politické procesy. Shodně s tehdejší propagandou byla na venkově aplikována teorie třídního boje. O tom, že kolektivizace neměla domácí kořeny, nýbrž přicházela zvenčí, svědčila i poněkud problematičtější definice nepřítelů. Podle sovětského vzoru jím měl být kulak nebo též vesnický boháč. Zpočátku však nebylo jasné, jak jej určit, zdali podle velikosti polností, počtu zaměstnanců nebo počtu využívaných strojů.⁷ Ve skutečnosti se jednalo o univerzální pojem, kterým bylo možné označit v podstatě každého, kdo se vymezoval vůči kolektivnímu hospodaření, komunistickému režimu či jeho představitelům. Volyňští Češi se právě kvůli své zkušenosti se sovětským zřízením brzy dostali do konfliktu s vládnoucí mocí. Navzdory očekávání nepatřili mezi hlasité podporovatele kolchozů, spíše naopak. Reemigranti z Volyně zároveň znali praktiky totalitního státu, a věděli tak, že je v podstatě nemožné dlouhodobě vzdorovat. Mnozí tak nakonec raději do družstev vstoupili.

Vzhledem k zemědělskému charakteru regionu byla otázka kolektivizace na Žatecku poměrně zásadní. Orgány KSČ i místní správa vytrvale agitovaly za vznik jednotných zemědělských družstev (JZD). Tam, kde nepomohly sliby, přišly na řadu pohružky a represe. Také na zasedání Místního národního výboru ve Staňkovicích (MNV) dne 7. července 1950 bylo konstatováno, že vybudování JZD v obci je hlavním úkolem.⁸ Následná náborová akce velice rychle přinesla požadované výsledky, již o pár dní později totiž mělo o členství projevit zájem 17 osob.⁹ V srpnu 1950 proběhla ustavující schůze, na níž se vyjma dvou všichni

6 Jech, Karel: Soumrak selského stavu 1945–1960. Praha 2001, s. 15.

7 Pernes, Jiří. Proměny myšlenky kolektivizace v politice KSČ po únoru 1948. In: Rokoský, Jaroslav – Svoboda, Libor (eds.): Kolektivizace v Československu. Praha 2013, s. 38–39.

8 SOKA Louny, f. MNV Staňkovice, kart. 1, inv. č. 10, zápis schůze MNV Staňkovice ze 7. 7. 1950.

9 Tamtéž, zápis schůze MNV Staňkovice z 11. 7. 1950.

místní rolníci vyslovili pro založení JZD a zároveň dali k dispozici část svých polí, budov či techniky; vedle toho hospodařili dále na svém – na tzv. záhumenkách. Do družstva vstoupil i Jan Hudec, již na jaře následujícího roku však byl vyloučen. Jeho manželka Kateřina viděla důvod v osobních sporech se členem a pozdějším předsedou JZD Langrem, jenž označil Hudce za kulaka.¹⁰ Vedle určitých osobních antipatií, tento postup souvisel i s hlásanou ideologií a politikou KSČ. Na zasedání předsednictva Okresního výboru KSČ v Žatci mj. zaznělo: „A nyní k potrestání kulaků. Jak je soudruzi možné,“ ptal se tajemník František Hnilička, „že tak málo kulaků bylo potrestáno, to soudruzi naprosto nesvědčí o správném třídním boji.“¹¹ Osobní spory tak mohly posloužit i pro politické účely. Hudec se však do JZD zanedlouho vrátil, jednak o to sám projevil zájem, zároveň měl podporu dalších družstevníků a patrně i některých představitelů okresní správy. Již v této době se též jednalo o možnosti, aby se z obce odstěhoval, k tomu však nedošlo.¹² Staňkovické družstvo příliš neprosperovalo. Špatné výsledky mělo již od počátku, v prvním roce existence skončilo ve ztrátě téměř 850 tisíc Kčs (ve staré měně). Nepomohla ani změna předsedy. „*Odpor ke schůzím, nesdílnost členů, špatné plnění úkolů ve výrobě, špatná pracovní morálka odůvodňuje podezření, že družstevníci snad i nevědomky podlehli vlivu nepříznivému společnému hospodaření. Nepřátelský vliv však nebyl odhalen*“, konstatovala zpráva Okresního národního výboru v Žatci z roku 1955.¹³ Podobné problémy se však týkaly i mnoha dalších družstev. V celém okrese potřebovalo finanční pomoc celkem 31 JZD, a to v celkové výši 4 045 000 Kčs. Důvody byly vesměs stejné – špatné vedení družstev, nesprávné odměňování pracovníků a funkcionářů či slabá pracovní morálka.¹⁴ Poměrně časté tak byly např. nejrůznější brigádnické akce se zapojením mládeže, během žní byla případně nasazována i armáda.¹⁵ Negativní dopad měly i přírodní podmínky a šířící se nemoci.¹⁶ Staň-

10 Státní oblastní archiv v Litoměřicích (dále SOA), f. Krajský soud Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. 1 T 2/56, žádost o milost prezidentu republiky podaná Kateřinou Hudcovou, 19. 8. 1955.

11 SOKA Louny, f. KSČ – okresní výbor Žatec 1946–1960, karton č. 5, inv. č. 3, zápis schůze předsednictva OV KSČ Žatec z 3. 12. 1952.

12 Tamtéž, kart. 9, inv. č. 3, zápis ze schůze byra OV KSČ Žatec z 23. 2. 1955.

13 Prvním předsedou JZD byl Josef Štěpina (1951–1952), po něm tuto funkci vykonával František Fajfr (1952–1954) a následně Jaroslav Langr. SOA v Litoměřicích, f. Krajský soud Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. 1 T 2/56, vyjádření rady ONV Žatec k trestnímu stíhání Jana Hudce z 5. 8. 1955.

14 SOKA Louny, f. KSČ – okresní výbor Žatec, kart. 17, inv. č. 3, zápis schůze byra OV KSČ Žatec z 29. 4. 1959.

15 E. Mazurová, Dopisy za katrem, s. 29.

16 Např. v první polovině 50. let se v severních Čechách šířila nákaza dobytka (slintavka a kulhavka). Bezpečnostní a stranické orgány to přičítaly protistátní činnosti a sabotáží, ve skutečnosti za

kovické JZD vyčíslilo v roce 1955 tyto škody na 432 000 Kčs.¹⁷ Důvodem ztrátovosti však nebylo jen sucho či epidemie kulhavky a slintavky, ale především špatná organizace práce způsobená obsazováním důležitých funkcí nezkušenými lidmi a rovněž samotná podstata družstev, kdy v nich pracovali lidé, kteří k tomu byli leckdy donuceni.

Právě špatné řízení JZD bylo jedním z důvodů častých konfliktů mezi předsedou Jaroslavem Langrem a dalšími družstevníky. Ten naopak špatné výsledky přičítal působení „kulaka“ Hudece. Kritika Langrova jednání nicméně přicházela i takřkajíc z jeho vlastních řad, konkrétně ze strany místního národního výboru.¹⁸ Bez ohledu na osobní spory se v roce 1954 rozhodlo několik rolníků vystoupit z družstva. Nebyli jediní, v té době opouštělo řady JZD mnoho dalších zemědělců. Impulzem byly projevy Antonína Zápotockého na klíčavské přehradě a při návštěvě družstva ve Stěžarech v roce 1953. Prezident tehdy kritizoval nucené členství v JZD a vyslovil možnost z nich vystoupit. Režim však takto benevolentní ve skutečnosti nebyl, záhy totiž proběhla další, finální fáze kolektivizace. V průběhu roku 1954 navíc došlo ve Staňkovicích k sérii požárů, které zásadním způsobem ovlivnily následující vývoj.

„Červený kohout“ nebyl na venkově ničím neobvyklým. Lidé mnohem více než dnes manipulovali s otevřeným ohněm, svítilo se lampami, topilo a vařilo se v kamnech apod. Ani elektroinstalace tehdy nebyla zcela bezpečná. Krajinou projížděly lokomotivy, z nichž létaly jiskry, které v letních měsících zapalovaly okolní pole.¹⁹ Zemědělské objekty nebyly vždy dobře přizpůsobené pro ukládání sklizených plodin, což mohlo vést až k samovznícení. Tyto nedostatky se částečně pojily právě s kolektivizací, s tím souvisejí organizací práce a odpovídajícím využíváním budov. Požáry tedy byly nijak výjimečné. Na druhou stranu neodpovídá skutečnosti představa o zapalování zemědělských objektů jakožto častém projevu odporu vůči komunistickému režimu. Požáry, které byly vzhledem k výše uvede-

nemoci stál přesun dobytka z jiných již nakažených regionů. Zítek, Adam: Odboj a odpor proti komunismu v Československu a v Polsku 1944–1953. Komparace protikomunistických aktivit v regionálním historickém kontextu Ústecka a oblasti Toruně. Disertační práce, FF UJEP, Ústí nad Labem 2022, s. 256.

17 Družstvo ve Staňkovicích se tím řadilo mezi nejpostiženější v celém okresu, je zajímavé, že nedaleké JZD v Tvršicích vyčíslilo škody na 258 000 Kčs, tedy znatelně méně. SOKA Louny, f. KSČ – okresní výbor Žatec 1946–1960, kart. 5, inv. č. 3, zápis schůze předsednictva OV KSČ Žatec z 3. 12. 1952.

18 Tamtéž, kart. 8, inv. č. 3, zápis schůze byra OV KSČ Žatec z 27. 10. 1954.

19 Nelze však říci, že by se po nástupu komunistů počet požárů výrazně zvýšil, alespoň tedy dle některých dílčích statistik. V roce 1948 bylo např. zaznamenáno 116 požárů všeho druhu, což je o 39 méně oproti roku předchozímu. Národní archiv (dále NA), f. KSČ – Ústřední výbor (1945–1989) – Klement Gottwald, svazek 59, a. j. 927, přehled požárů, 1948. Podrobnější statistiky viz též NA, f. Hlavní správa Veřejné bezpečnosti, protipožární oddělení (HS VB – PPO).

ným okolnostem běžný jevem, se během vyšetřování StB stávaly organizovanými protistátními činy.²⁰ Události ve Staňkovicích však daleko odbíhaly od toho, co bylo tehdy běžné. První budovou, která dne 16. září 1954 ve večerních hodinách skončila v plamenech, byla stodola JZD u usedlosti Josefa Horníka čp. 51. Podle závěrů šetření kriminalistů z Okresního oddělení Veřejné bezpečnosti (OO VB) v Žatci mohla být důvodem špatně uložená řezanka obilí, tedy samovznícení; vyloučeno však nebylo ani cizí zavinění.²¹ Již o dva dny později vypukl další požár, tentokrát se jednalo o stodolu rolníka Jaroslava Vegrichy, jenž byl jedním z mála soukromě hospodařících zemědělců v obci. Díky rychlému zásahu hasičů nedošlo k přenesení ohně na další budovy. Kriminalisté OO VB Žatec po ohledání požářiště vyloučili samovznícení a vzhledem k černému dýmu se přikláněli k úmyslnému zapálení.²² Domněnky o tom, že požáry v obci nejsou náhodné, se rozptýlily 25. září. Toho dne totiž vzplanuly hned dva objekty. Nejprve byl po poledni hlášen oheň ve stodole JZD při čp. 4 patřící Bohuslavu Andělovi a ještě během boje s plameny začala hořet stodola Bohumila Nováka na čp. 64. Rovněž v těchto případech bylo konstatováno úmyslné zapálení.²³ Další případ se odehrál 14. října, kdy hořela stodola člena JZD Jaroslava Libovického na čp. 40. Díky pohotovému zásahu však byl oheň uhašen a vzniklá škoda byla minimální.²⁴ Po této události byl v obci delší dobu klid, až do 3. prosince, kdy vzplál seník Václava Bečváře na čp. 90. Při žádném z požárů nebyl nikdo zraněn. Způsobené škody zahrnovaly samotné stavby (střechy stodol) a uložené zemědělské plodiny. Podle závěrů vyšetřování bylo vzhledem k umístění objektů a přístupu k nim během dne velice komplikované požáry nepozorovaně založit. Pachtatel tak musel prostředí velice dobře znát.²⁵ Zhářství v kombinaci se špatnými hospodářskými výsledky a politickým pozadím v podobě probíhající kolektivizace vyústily ve zmanipulovaném procesu. Věci se pochopitelně zabývaly i okresní a stranické orgány. Na zasedání OV KSČ Žatec z 23. října 1954 např. zaznělo, že stranická organizace ve Staňkovicích působí v podstatě v ilegalitě „a třídní nepřítel si zde dělá, co chce“.²⁶ Řešením problémů tamního JZD se měla dokonce zabývat komise

20 Svoboda, Libor: Požáry v Mladém na počátku 50. let 20. století. Jihočeský sborník historický 2014, č. 83, s. 336–361.

21 NA, f. HS VB – PPO, kart. 274, hlášení o požáru z 23. 9. 1954.

22 Tamtéž, hlášení o požáru z 23. 9. 1954.

23 Tamtéž, hlášení o požáru z 28. 9. 1954.

24 Tamtéž, hlášení o požáru z 18. 10. 1954.

25 ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, osobní spis Emilie Synkové, záznam o ohledání místa požářiště z 11. a 15. 10. 1954.

26 SOKA Louny, f. KSČ – okresní výbor Žatec 1946–1960, kart. 8, inv. č. 3, zápis schůze byra OV KSČ Žatec z 23. 10. 1954.

okresního výboru zřízená ad hoc. Zlepšení měla přinést změna předsedy družstva a dle názorů některých členů OV KSČ též vypořádání s „6 ti lajdákama, kteří tam narušují práci JZD“.²⁷

Akce „5P“

V době výskytu požárů i později se případem zabývalo Okresní oddělení MV, Oddělení VB Žatec. Jeho příslušníci také od září do prosince 1954 vyslechli některé obyvatele Staňkovic a provedli též odborné ohledání požářiště. Z výslechových protokolů je patrné, že vyšetřování bylo vedeno především k zjištění nejruznějších zdánlivě i zcela nepodstatných skutečností, které mohly přispět k objasnění případu. Již v této fázi se vyšetřovatelé začali zajímat o osobu Emilie Synkové. Důvodem byly některé indicie vzešlé z výslechů svědků, zejména pak skutečnost, že krátce před prvním požárem se vzdálila od skupiny pracujících u mlátičky obilí, což se Synková i její manžel zpočátku snažili raději zatajit. Podezření umocňovaly i psychické problémy, s nimiž se jmenovaná léčila. Nejen z tohoto důvodu pro ni nepochybně bylo celé vyšetřování nesmírně náročné. Jako jediná navíc byla od 16. do 28. října 1954 držena ve vazbě v mostecké věznici. O jejím rozpoložení napovídá záznam z 26. října 1954, kdy při jednom z výslechů požádala o přerušování kvůli fyzické slabosti.²⁸ Jakoukoliv vinu na vzniku požárů nicméně odmítala. Přestože byla na konci října pro nedostatek důkazů propuštěna, 5. prosince 1954 se ocital znovu za mřížemi. Vyšetřovatelé žatecké VB si totiž dali její nekontrolované chování do souvislosti s dalším požárem v obci, ke kterému došlo o dva dny dříve. Na základě rozhodnutí Okresní prokuratury Žatec byla znovu vzata do vazby a její vyšetřování pokračovalo.²⁹ Zlom nastal 14. prosince, během dalšího náročného výslechu totiž Emilie Synková doznala, že zapálila stodoly Josefa Horníka (dne 16. 9. 1954) a Václava Bečváře (dne 3. 12. 1954), spojení s dalšími požáry však odmítla, prozatím. Velice emotivním způsobem vysvětlovala, že tak učinila právě z důvodu podlomeného duševního zdraví a inkriminované události si pamatovala pouze mlhavě. Dále uvedla, že „nápad abych k úlevě duševního stavu zapálila, vznikl již možná na Volyni, kde jsem viděla mnoho požárů“.³⁰ Krátce po těchto slovech omdlela a byla ošetřena lékařem, což se opakoval ještě několikrát. Jeho rozpoložení patrně využili vyšetřovatelé, neboť již následujícího dne

27 Tamtéž, zápis schůze byra OV KSČ Žatec z 12. 1. 1955.

28 ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, osobní spis Emilie Synkové, protokol o výpovědi Emilie Synkové z 26. 10. 1954.

29 SOA v Litoměřicích, f. Krajská prokuratura Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. SKPt 27/55, návrh na zahájení vyšetřování z 13. 12. 1954.

30 ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, osobní spis Emilie Synkové, protokol o výpovědi Emilie Synkové z 5. 12. 1954.

se dozнала k dalším třem požárům. Její výpovědi však obsahovaly řadu nejasností: k zakládání požárů např. měla využívat pouze sirky, ačkoliv odborný posudek zmiňoval přítomnost chemických hořlavin; rozporuplný je rovněž samotný motiv jednání – zatímco v případech prvních dvou požárů měla být nepřičetná, u dalších se již objevuje plánování činnosti.³¹ Právě otázka jejího zdravotního stavu byla pro další vývoj podstatná. Dne 31. prosince proto byla převezena do Prahy za účelem vyšetření.³² Během pobytu v pankrácké věznici byla dále vyslýchána a na cele sledována a usměrňována dle potřeb vyšetřovatelů informátorem StB. Značné pochybnosti nad jejím doznáním vyvolává záznam, podle kterého „14. ledna 1955 učinila pokus odvolat své doznání. Pokus se jí nezdařil, a proto upustila od tohoto jednání“.³³ Založení požárů Synkovou nepotvrzovaly ani agenturní zprávy od její „spoluvězeňkyně“, které měla sdělit, že založila pouze jeden, pod tlakem vyšetřování se ale dozнала ke všem.³⁴ Dále se nelichotivě vyjadřovala na adresu staňkovického JZD, jejího předsedy i Sovětského svazu: „Běda prý nám, kdyby tu byli Rusové, úplně by nás ‘vyžrali’, jako v Polsku, tam drancovali, co se dalo, lidé v Polsku měli velký hlad. Když někdo nesplnil kontingent, vystěhovali ho na Sibiř.“³⁵ Informace potvrzující organizovanou činnost však stále chyběly.

Již na sklonku roku 1954 případ převzal Odbor vyšetřování Krajské správy MV v Ústí nad Labem, jenž jej vedl jako akci „5P“ (patrně 5 požárů). Dne 3. prosince 1954 byl zaveden pozorovací vyšetřovací svazek, jehož účelem bylo dle terminologie tajné policie odhalení osob stojících za ilegální činností, která vedla k rozvratu JZD a sabotážím v podobě požárů. Bezpečnostní složky měly o situaci v obci určité povědomí již v letech 1950–1952, a to prostřednictvím tzv. preventivní agenturní činnosti. Ve zprávách spolupracovníka „Tondy“/„Mrkouna“ se mj. objevovala i jména Bohumila Nováka, Antonína Nejedlého či rodiny Hudcovi.

31 Zapálení Novákovy stodoly mělo být motivováno tím, že pozornost obyvatel obce se upřela k prvnímu požáru u B. Anděla. V dalších případech měla použít žebřík k překonání plotů, což ovšem neodpovídá afekčnímu jednání. Podobně vyznívá i další výpověď, dle které měla Synková uvažovat o zapálení vlastního majetku, nakonec od toho měla upustit z obavy před prozrazením. ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, osobní spis Emilie Synkové, protokol o výpovědi Emilie Synkové z 21. 12. 1954.

32 První posudek duševního stavu provedli soudní znalci v lednu a únoru 1955, jenž „vyzněl v tom smyslu, že Synková není zodpovědná za svoje jednání“. Pracovníci ústecké StB však s tímto závěrem nebyli spokojeni, bylo proto provedeno druhé vyšetření, které mělo mj. zohlednit její výpovědi a „doznání“. Nový posudek již dospěl k závěru, že vyšetřovaná byla přičetná a může tak být stíhána. ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, osobní spis Emilie Synkové, posudek z 22. 2. 1955, posudek ze 4. 8. 1955.

33 ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, agenturní podsvazek, záznam o operativním sledování Emilie Synkové ze 17. 1. 1955.

34 Tamtéž, zpráva operativního oddělení věznice č. 2 Praha-Pankrác z 25. 1. 1955.

35 Tamtéž, zpráva operativního oddělení věznice č. 2 Praha-Pankrác ze 14. 3. 1955.

Informace se týkaly především jejich dřívějšího působení na Volyni, pronesených výroků na adresu režimu či neoprávněného držení zbraní, které bylo u volyňských Čechů a obecně v pohraničí poměrně běžné. Tyto poznatky nicméně nenásvědčovaly existenci nějaké protistátní skupiny či jakýmkoliv podobným tendencím. Příslušníci StB si však vytvořili odlišné závěry: „Na uvedené osoby (někteří obyvatelé Staňkovic – pozn. aut.) se díváme jako na spiklence z doby Volyně, kteří v této době byli zaměstnáni jako zemědělci a v noci byli zapojeni v Banderovských tlupách, [...] tyto osoby vlastní neoprávněně vojenské zbraně které do dnešní doby neodevzdali a jsou to reakčně zaměřené osoby o kterých jest předpoklad že by tyto mohli používatí proti dělnické třídě“.³⁶ „Mrkoun“ nebyl jediným informátorem, jímž StB ve Staňkovicích disponovala. Podle charakteru informací je zřejmé, že i další byli přímo z obce, resp. znali se se sledovanými a byli rovněž volyňskými Čechy.³⁷

„Z agenturních materiálů je zřejmé,“ uváděla zpráva k akci „5P“, „že v obci Staňkovic, okr. Žatec je utvořena skupina lidově demokratickému zřízení v ČSR nepřátelsky zaměřených osob, která organisovaně rozbíjí tamní JZD a snaží se zabránit socialisaci vesnice jednak tím, že rozvrací družstvo zevnitř a potom i zanášením neklidu mezi obyvatelstvo zakládáním celé řady požárů.“³⁸ Na základě těchto závěrů orgány StB identifikovaly domnělé strůjce protistátní činnosti, mezi kterými byl i Jan Hudec, a vyslovily nutnost přejít od operativního rozpracování k vyšetřování; zároveň však bylo přiznáno, že není dostatek důkazů pro zatčení podezřelých.³⁹ Z toho je mj. zřejmé, že pro StB byl určující původ a postavení těchto osob, nikoliv fakta. V této rovině se také případ dále vyvíjel. V únoru 1955 tak došlo k zatčení Jana Hudce, Bohumila Nováka, Vladimíra Synka a Antonína Nejedlého, později byla zadržena i Hudcova matka Josefa. Když příslušníci StB eskortovali jejího syna, projevil přání být co nejdříve opět doma, netušil tehdy, že se tak již nestane.⁴⁰ Jako „usvědčující“ důkazy posloužily výpovědi některých svěd-

36 Citovaná pasáž je shodná s originálem, včetně gramatických chyb. Informace se týkaly Václava Synka, Bohumila Nováka, Josefa Žďárského, Josefa Anděla a jistého Matějky též ze Staňkovic. Tamtéž, agenturní zpráva z 29. 10. 1952.

37 Agent „Mrkoun“/„Tony“ byl zapojen i do jiných případů, ve kterých figurovali volyňští Češi. Podle evidencí StB byl za těmito krycími jmény Antonín Topinka. Osoba stejného jména patřila mezi reemigranty z Volyně a bydlela právě ve Staňkovicích. Vzhledem k absenci příslušného spisu nejsou další informace k dispozici. Zítek, Adam: Akce „Železo 10“. Případ provokace Státní bezpečnosti v souvislosti s kolektivizací zemědělství, Paměť a dějiny 2020, č. 1, s. 83. Ve staňkovicím případě figuroval i další spolupracovník StB – „Mírek“, ani v tomto případě však nejsou bližší informace k dispozici.

38 ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, operativní podsvazek, připomínky k akci „5P“ z 10. 2. 1955.

39 Tamtéž.

40 Tamtéž, osobní spis Jan Hudec, záznam o předvedení Jana Hudce z 26. 2. 1955.

ků, včetně předsedy JZD Langra. Ústecká StB směřovala vyšetřování k prokázání organizované protistátní činnosti, a v souladu s tím byly též vedeny výslechy. Zatčení byli umístěni do vazební věznice v Litoměřicích a podrobeni metodám, jejichž cílem bylo přijetí předkládané verze událostí. Jednou z nejpoužívanějších bylo odpírání spánku a v kombinaci s dlouhými nočními výslechy.⁴¹ Z dostupných materiálů nevyplývá, že by byli vyšetřovaní vystaveni systematickému fyzickému násilí, akty hrubého jednání a psychického nátlaku nicméně byly poměrně běžné.⁴² V roce 1964 to ve své žádosti o revizi případu potvrdil Inspekci ministra vnitra i Antonín Nejedlý, s tím, že vyšetřovatel si byl vědom toho, že je nevinný, přesto měl být kvůli volyňskému původu odsouzen.⁴³ Ve stejném duchu se vyjádřil i Bohumil Novák, jemuž příslušník StB sdělil: „*No vždyť my víme, že jste nic neudělali, ale vy za to sedět budete*“.⁴⁴ Porušení tehdy platných postupů v podobě účelového vytrhávání výpovědí z kontextu a jejich využívání k usvědčení podezřelých později potvrdil i jeden z vyšetřovatelů.⁴⁵

Na základě těchto poznatků vytvořila StB konstrukt, dle kterého existovala ve Staňkovicích protistátní skupina, která sabotovala činnost tamního družstva a připravovala i další akce. Okruh osob, které měly být do této ilegální činnosti zapojeny, byl dosti široký. Z výslechových protokolů je navíc zřejmé, že Bezpečnost dávala do souvislosti s tímto případem i další potencionální podezřelé, mj. též z armády a Veřejné bezpečnosti.⁴⁶ Také farář Oldřich Mokrý měl být nepřitelem lidově demokratického zřízení, neboť při kázáních v kostele zcela otevřeně, nebo „*skrytou formou*“ údajně šval proti státnímu zřízení v Československu.⁴⁷ Jeho zapojení do sledované kauzy pochopitelně bylo zcela účelové a souviselo s postupem

41 Tamtéž, operativní podsvazek, povolení prodloužení spánku z důvodu nočního výslechu z 15. 3. 1955.

42 Výhrůžky a ránu do tváře zmínil Jan Hudec. ABS, f. Inspekce ministra vnitra I. díl (A8/1), inv. č. 1208, dopis Jana Hudece Zdeňku Fierlingerovi z 8. 8. 1963.

43 Antonín Nejedlý použití násilí při výsleších nezmiňoval při šetření Inspekce ministra v roce 1964 ani během pokusů o rehabilitaci v roce 1968. Až v pozdějších svědectvích uváděl, že byl brutálně týrán. Další vyšetřování tyto praktiky neuváděli. Tamtéž, protokol o výslechu Antonína Nejedlého z 11. 3. 1964; SOA v Litoměřicích, f. Krajský soud Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. 1 T 2/56, žádost Antonína Nejedlého o obnovu trestního řízení z 9. 4. 1968; J. Dolečková, Soudní proces Josefa Hudecová a spol., s. 75.

44 Novák, Bohumil: Paměť národa. Dostupné na <https://www.pametnaroda.cz/cs/novak-bohumil-1920> [cit. 14. 10. 2023].

45 ABS, f. A8/1, inv. č. 1208, vyjádření Jaroslava Vávry k případu Hudec a spol. ze 4. 3. 1964.

46 Ve výpovědích vyšetřovaných se objevovala jména důstojníků žateckého vojenského letiště Vladimíra Frose a Vladimíra Pižla. Příslušníci StB věnovali rovněž pozornost některým svým kolegům z VB Žatec, které podezírali z úniku informací o vyšetřování. Někteří obyvatelé Staňkovic patrně měli s těmito příslušníky kontakty. ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, operativní podsvazek, zpráva k Vladimíru Frosovi z 30. 3. 1955; tamtéž, protokol o výpovědi Emilie Synkové z 5. 4. 1955.

47 Tamtéž, skupinový spis, protokol o výpovědi Josefa Sodomky z 28. 2. 1955.

režimu proti církvi. Podle zpráv StB měla většina obyvatel obce jeho zatčení uvítat, skutečnost však byla patrně jiná.⁴⁸ V souvislosti s akcí „5P“ Mokřý nakonec vyšetřován nebyl, postihu přesto neunikl.⁴⁹ Nepodařilo prokázat ani spojení staňkovic-kých rolníků se skupinou JOPO, patrně největším případem vystoupení proti vládě KSČ na Žatecku, v jejichž řadách byli převážně volyňští Češi.⁵⁰ Výsledky, které byly za tímto účelem podniknuty, totiž jakékoliv kontakty vyvracely.⁵¹ Jednou z dalších forem údajně ilegální činnosti bylo rozšiřování protikomunistické propagandy. Podle závěrů StB se v této věci angažovala zejména Josefa Hudcová, a to sdílením zpráv z vysílání Rádia Svobodná Evropa.⁵² S informacemi ze Západu byl spojován i Vladimír Synek, jenž na poli našel balón s letáky, které byly do Československa vysílány v letech 1951–1956.⁵³ Ani v tomto případě se však nejednalo o systematické aktivity. Příslušníci StB se proto zabývali zcela absurdními záležitostmi, jimž dodávali určitý protistátní podtext, např. sekání trávy na žateckém letišti či vypuštění dobytka z ohrady. Vyšetřování přesto jakoukoliv vinu odmítali, resp. doznávali pouze nespokojenost s fungováním JZD a záměr vystoupit z družstva. Pouze Emilie Synková pod tíhou psychických problémů a nátlaku vyšetřovatelů, včetně výhrůzek, že se již neshledá se svými dětmi, doznala vše.⁵⁴

48 Napovídá tomu zmínka, že obyvatelce obce, která farářovo zatčení schvalovala, byla záhy zničena střecha. Podle StB za tím mohli stát Mokřého ministranti. Tamtéž, operativní podsvazek, opis svodky z 12. 4. 1955.

49 Oldřich Mokřý, jenž plnil funkci tajného oblastního vikáře pro Žatec, byl v roce 1955 odsouzen Krajským soudem v Ústí nad Labem k osmi letům vězení. Rapavá, Ivana: Křesťanskodemokratická strana před Krajským soudem v Ústí nad Labem v 50. letech. Securitas Imperii, 2011, č. 19/2, sv. 32.

50 Judexova odbojová protikomunistická organizace (JOPO) působila na Žatecku v roce 1948. Skupina se zaměřovala zejména na budování vlastních struktur, rozšiřování protikomunistické propagandy a částečně i získání zbraní. Záhy po svém vzniku však byly veškeré aktivity pod kontrolou StB, a to prostřednictvím vedoucího skupiny a spolupracovníka tajné police v jedné osobě Alfonse Kotouse. Členové skupiny byli odsouzeni k mnohaletým trestům. Ještě dlouho po likvidaci JOPO StB přicházela s teoriemi o dalších domnělých vazbách či jejich členech. Srov. Zítek, Adam: Judexova odbojová protikomunistická organizace. Případ vystoupení volyňských Čechů proti komunistickému režimu. In: Rokoský, Jaroslav – Veselý, Martin (eds.): Za svojí ideou, za svým cílem. Ústí nad Labem – Brno 2018, s. 281–338.

51 Spojení s jinými protistátními organizacemi, patrně JOPO, mělo probíhat na základě blíže nepřesného hesla „Slavie“. Za účelem prošetření spojení s JOPO byl v mírovské věznici vyslechnut i jeden z odsouzených Jiří Fišer, napojení své skupiny na někoho ze Staňkovic však odmítl. ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, operativní podsvazek, dálnopis k výpovědi Jiřího Fišera z 15. 4. 1955.

52 Tamtéž, zpráva o prošetření Josefy Hudcové z 28. 3. 1955.

53 Tamtéž, skupinový spis, osobní spis Vladimír Synek, protokol o výpovědi Vladimíra Synka z 3. 3. 1955. Srov. Tomek, Prokop: Balony svobody. Letákové operace Svobodné Evropy 1951–1956. Cheb 2014.

54 Dolečková, J.: Soudní proces Josefa Hudcová a spol., s. 32.

Podle jejich výpovědí byla instruována Hudcem, Nejedlým a dalšími, aby zapálila objekty ve Staňkovicích. Dále hovořila o záměru zabít předsedu Langra či zničit budovu Okresního výboru KSČ v Podbořanech.⁵⁵ Její usvědčující svědectví však ostatní odmítali jako lživá, a to i v případě že s ní byli přímo konfrontováni (tváří v tvář), včetně jejího manžela Vladimíra. Odmítání viny bylo prezentováno jako taktika vyšetřovaných, příslušníci StB navíc zdůrazňovali, že jejich svědectví vlastně nemá žádnou váhu, neboť věrohodnější je výpověď svědků.⁵⁶ V podstatě tak byla obejita tehdy uplatňovaná zásada doznání, jakožto korunního důkazu. Shodně s používanými postupy byli vyšetřovaní představováni v tom nejhorším světle. Jan Hudec tak byl popisován jako kulak, jenž dříve týral své pracovníky a zajímal se především o vlastní obohacení. Za důkazní materiál posloužily i odhlášky sledovaných osob z JZD, jednotlivé kusy zbraní (většinou nepoužitelných) zajištěné při domovních prohlídkách či posudky vypracované staňkovickým MNV a JZD, podle nichž měli zatčení špatné pracovní výsledky a iniciovali rozkol v družstvu. Z internátních záznamů k akci „5P“ je nicméně zřejmé, že sami příslušníci StB přiznávali, že „*nebylo zjištěno prozatím žádných konkrétních poznatků o trestné činnosti některých z uvedených osob*“. Uvažovalo se proto též o možnosti zapojit do případu postavu agenta-chodce, k čemuž nakonec nedošlo.⁵⁷

Dne 1. července 1955 podal krajský prokurátor Oldřich Hlaváček na Jana Hudce, Bohumila Nováka, Vladimíra Synka, Antonína Nejedlého a Josefu Hudcovou obžalobu, v níž jmenované vinil z trestného činu sabotáže v souvislosti s úpadkem staňkovického JZD a nedovoleným ozbrojováním.⁵⁸ Uvedená právní kvalifikace mohla přinést až dvacet let odnětí svobody, podle nástinu obžaloby z 8. června 1955 ústecká prokuratura počítala s nejvyšším trestem ve výši deseti let vězení, což odporuje vzpomínkám některých pamětníků o záměru uložit absolutní tresty.⁵⁹ Vynesení takto drakonického trestu nenapovídá době, v níž se případ odehrával (nastupující destalinizace), ani celkovému pozadí kauzy. Již při prvním výslechu prokurátorem

55 ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, operativní podsvazek, protokol o výpovědi Emilie Synkové z 18. 3. 1955.

56 Tamtéž, protokol o výpovědi Emilie Synkové z 27. 5. 1955.

57 Tamtéž, záznam z pracovní porady k případu akce „5P“, 11. 8. 1955.

58 SOA v Litoměřicích, f. Krajská prokuratura Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. SKPt 27/55, žaloba Krajské prokuratury v Ústí nad Labem z 1. 7. 1955.

59 Tamtéž, zpráva a nástin obžaloby v trestním řízení Jan Hudec a spol. z 8. 6. 1955. Již po vynesení rozsudku první instance a po vrácení případu k došetření od Nejvyššího soudu hlásil krajský prokurátor Generální prokuratury, že „*uložení absolutního trestu u žádného z obviněných*“ neočekává, „a to vzhledem k učiněné výpovědi Synkové v průběhu vyšetřování VB, která vedla k pochybnostem o jejím zdravotním stavu a též vzhledem k tomu, že další přímý důkaz k usvědčení obviněných nebyl získán“. Tamtéž, zpráva k trestnímu řízení Jan Hudec a spol. z 27. 12. 1955. Srov. Mazourová, E.: Dopisy za katem, s. 49.

totiž všichni obžalovaní vinu u závažných trestných činů shodně odmítli. Vzhledem k těmto okolnostem bylo provedení veřejného procesu nežádoucí. I proto se hlavní líčení před senátem Krajského soudu v Ústí nad Labem, kterému předsedal JUDr. Jan Zavoral, uskutečnilo 18. července 1955 s vyloučením veřejnosti – oficiálně kvůli ochraně státního tajemství. Účast obhájců na slyšení byla zcela formální, obžalovaní se tak v podstatě hájili sami, a to tím, že odmítali většinu obvinění.⁶⁰ Doznávali pouze záměr vystoupit z JZD a s tím spojené verbální projevy či nálezy letáků.⁶¹ Soud k jejich výpovědím a (ne)prokázání trestných činů z části přihlédl, přesto byly vyřčeny tresty vězení v rozmezí od jednoho roku do šesti let vězení. Jan Hudec byl za iniciování zániku družstva uznán vinným ze sabotáže, stejně jako jeho matka Josefa. Naproti tomu Bohumila Nováka a Vladimíra Synka se týkaly trestné činy pobuřování proti republice a nedovoleného ozbrojování. Některých obvinění tak byli obžalovaní zproštěni.⁶² S tímto výsledkem nebyla spokojena krajská prokuratura, která ve věci informovala Generální prokuraturu a domáhala se vrácení případu od Nejvyššího soudu k došetření. Na základě nových znaleckých posudků totiž byla Synková uznána odpovědnou za požáry v obci a bylo navrženo spojení všech obžalovaných do jednoho případu a rozšíření kvalifikace spáchaných trestných činů.⁶³

Senát Nejvyššího soudu (NS) v čele s JUDr. Michalem nad kauzou zasedl 6. října 1955 a vrátil ji první instanci k došetření. Toto rozhodnutí mj. zdůvodnil tím, že krajský soud se náležitě „nevypořádal s další důležitou skutečností, že obvinění v nich (výpovědi – pozn. aut.) nedoznali všechnu trestnou činnost, pro kterou byli vyšetřováni, a to ani takovou, ze které byli usvědčováni tváří v tvář“.⁶⁴ Rovněž plán atentátu na Langra či shromažďování zbraní nebyly podle NS posouzeny správně. Věci se tak znovu zabýval ústecký krajský soud. Tamní prokuratura rozšířila původní obžalobu – byl též zohledněn nový posudek o psychickém stavu Emilie Synkové, která měla duševní poruchu pouze předstírat. Její výpovědi tak mohly posloužit k usvědčení rozsáhlé trestné činnosti, které vedle existence ilegální organizace zahrnovala zmíněný pokus o vraždu předsedy JZD, zničení sekretariátu KSČ či zajištění zbraní z vojenského letiště v Žatci.⁶⁵ Doplněním těchto uvedených činů do obžaloby se zvyšovala i mož-

60 Na pasivitu obhájce si stěžoval např. Jan Hudec. ABS, f. A8/1, inv. č. 1208, dopis Jana Hudece Zdeňku Fierlingerovi z 8. 8. 1963.

61 SOA v Litoměřicích, f. Krajský soud Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. 1 T 2/56, protokol o hlavním líčení Krajského soudu v Ústí nad Labem z 18. 7. 1955.

62 Tamtéž, rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem z 18. 7. 1955.

63 SOA v Litoměřicích, f. Krajská prokuratura Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. SKPt 27/55, zpráva k trestnímu řízení Jan Hudec a spol. ze 17. 8. 1955.

64 NA, f. Nejvyšší soud, Praha, sp. zn. 6 To 68/55, usnesení Nejvyššího soudu z 6. 10. 1955.

65 SOA v Litoměřicích, f. Krajský soud Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. 1 T 2/56, rozšíření obžaloby Krajské prokuratury v Ústí nad Labem z 5. 12. 1955.

nost uložení přísnějších trestů, např. za velezradu. Během soudního slyšení, které se konalo 2. února 1956, nicméně všichni obžalovaní vyjma Synkové obvinění znovu odmítli. Vyšetřovací verzi potvrdila pouze ona a rovněž trvala na tom, že je zdravá a rozhodla se vše doznat.⁶⁶ Právě její pochybná výpověď vedla obhájce k podání návrhu na další posouzení jejího zdravotního stavu, to však soud zamítl. K uzavření případu nicméně opět nedošlo, neboť soud pouze vyloučil otázku trestní odpovědnosti obžalovaných ke zvláštnímu jednání, které se konalo 27.–28. dubna 1956. Všichni obžalovaní opět odmítli předkládanou vinu a shodně poukazovali na nepodložené svědectví Emilie Synkové a její zdravotní stav. Ta naopak trvala na svých předchozích výpovědích a své příčetnosti. Na dotazy obhájce mj. odpovídala, že by si raději sáhla na život, než aby byla znovu umístěna do psychiatrické léčebny.⁶⁷ Právě otázka její svéprávnosti byla v procesu klíčová, na základě znaleckých posudků i jejich výpovědí totiž soud uznal, že její údajné jednání nebylo projevem pyromanie, nýbrž výsledkem organizované protistátní činnosti. Soudní senát za předsednictví Jana Zavorala sice zprostil obžalované obvinění z pokusu zavraždit předsedu Langra, zároveň je však uznal vinnými z rozvracení staňkovicického družstva, založení požárů v obci a rozšiřování propagandy. V souvislosti s tím byly uloženy tvrdé tresty – Jan Hudec a Bohumil Novák byli odsouzeni k dvaceti pěti letům vězení, Antonín Nejedlý a Emilie Synková k deseti a Vladimír Synek na doživotí.⁶⁸ Následovala další odvolání, jak některých odsouzených, tak i krajské prokuratury, dle které byl trest u Nejedlého a Synkové příliš mírný.⁶⁹ O složitosti případu svědčí skutečnost, že Nejvyšší soud shledal nutnost dalšího vyslechnutí svědků a prověření některých okolností.⁷⁰ Následovaly tak další měsíce, které odsouzení trávili v nejistotě za mřížemi. Během nich zaslali soudu žádosti o uspišení jednání, zdůvodněné mj. starostí o rodiny, které byly během této doby nezaopatřené. Ohledně termínu dalšího slyšení se dotazoval i MNV ve Staňkovicích, avšak z jiného důvodu, a sice potřebou obhospodařovat polnosti a hospodářství odsouzených.⁷¹ Konečný verdikt byl vynesen až na sklonku září 1957 a částečně pozměnil uložené tresty, zejména pak v případě Vladimíra Synka.⁷²

66 SOA v Litoměřicích, f. Krajský soud Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. 1 T 2/56, protokol o hlavním líčení Krajského soudu v Ústí nad Labem z 2. 2. 1956.

67 Tamtéž, protokol o hlavním líčení Krajského soudu v Ústí nad Labem z 27.–28. 4. 1956.

68 Tamtéž, rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem z 28. 4. 1956.

69 Tamtéž, odvolání Krajské prokuratury v Ústí nad Labem z 24. 5. 1956.

70 StB získala další „důkazy“ dokládající trestnou činnost odsouzených, a to zaznamenanou komunikaci Synka a Nejedlého v Morseově abecedě. Výpovědi dalších spoluvězňů však tyto závěry zpochybňují. Tamtéž, protokol o výpovědi Václava Slepíčky z 15. 9. 1956.

71 NA, f. Nejvyšší soud, Praha, sp. zn. 4 To 22/56, dotaz MNV Staňkovice z 2. 5. 1957.

72 Vladimíru Synkovi byl trest snižen na 25 let, Janu Hudcovi na 22, Bohumilu Novákovi na 20 let, Emilii Synkové byl uložen trest 12 a Antonínu Nejedlému 10 let vězení. Tamtéž, rozsudek Nejvyššího soudu z 28. 9. 1957.

Odsouzení si trest odpykávali v nejrůznějších vězeňských zařízení po celém Československu, např. Antonín Nejedlý prošel věznicemi a pracovními tábory v Příbrami-Bytíz, Ilavě či Brně.⁷³ Emilie Synková byla po vynesení rozsudku zařazena do pracovního tábora v slovenských Želiezovcích a později přemístěna do pardubické ženské věznice.⁷⁴ Snahy o nápravu neutuchaly, rovněž v dalších letech se totiž někteří odsouzení domáhali obnovy trestního řízení či zmírnění uloženého trestu. Ze strany justičních orgánů však nebyl zájem případ znovu otevírat. Změnu nepřinesla ani rozsáhlá amnestie prezidenta republiky v roce 1960. K určitému posunu došlo až o tři roky později. V srpnu 1963 totiž adresoval Jan Hudec žádost o zmírnění trestu předsedovi Národního shromáždění Zdeňku Fierlingerovi. Na základě doporučení Nejvyššího soudu pak byla kauza prošetřena orgány Inspekce ministra vnitra. Její pracovníci vyslechli vyšetřovatele ústecké StB i odsouzené a dospěli k závěru, že k porušení zákonů nedošlo. Vzhledem k pochybným důkazům (pouze svědectví Synkové) a uplynutí části trestu bylo nicméně doporučeno podmíněčné propuštění odsouzených.⁷⁵ K tomu došlo v rozmezí let 1963–1965. Návrat na svobodu však neznamenal konec problémů, bývalí vězni si s sebou mnohdy nesli zdravotní problémy a naráželi na omezené možnosti při shánění zaměstnání. Především však ztratili několik života, které namísto s rodinami strávili za mřížemi komunistických věznic. Závan naděje spojený s tzv. pražským jarem nápravu křivd nepřinesl, podobně jako v mnoha jiných případech odsouzení své žádosti o obnovu či rehabilitaci raději stáhli.⁷⁶

Závěr

Případ „Jan Hudec a spol.“ byl v soudní síni znovu projednáván v prosinci 1990. Krajský soud v Ústí nad Labem tehdy rozhodl o rehabilitaci všech odsouzených. Vedle porušení procesních postupů bylo následně poukázáno i některé věcné rozpory, např. že se Emilie Synková doznal i k požárům, které prokazatelně nemohla založit. Zpochybněn byl též zájem Bohumila Nováka na zapálení vlastní stodoly, která navíc nebyla ani pojištěná.⁷⁷ K údajnému pokusu o zavraždění

73 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy (SSNV), osobní vězeňský spis Antonína Nejedlého.

74 Tamtéž, osobní vězeňský spis Emilie Synkové.

75 ABS, f. A8/1, inv. č. I208, zpráva o prošetření stížnosti Jana Hudce a Antonína Nejedlého z 18. 3. 1964.

76 Z archivních dokumentů vyplývá, že s žádostí o obnovu trestního řízení či přímo rehabilitaci se na justiční orgány obrátil již zmíněný Antonín Nejedlý, dále Bohumil Novák, Vladimír Synek či rodina Hudcova. SOA v Litoměřicích, f. Krajský soud Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. 1 T 2/56, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem z 20. 9. 1974.

77 Podle zjištění OO MV Žatec měl již delší dobu pojištěny nemovitosti Jan Hudec a Jaroslav Libovický. Nejen v případě odsouzených, ale i dalších obyvatel obce nic nenasvědčuje nějakému „záměrnému“ pojištění budov. ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, operativní podsvazek, dálnopis OO MV Žatec z 8. 4. 1955.

předsedy JZD Jaroslava Langra pak bylo konstatováno, že „*příprava této akce, jak ji prezentovala Emilie Synková, by byla natolik diletantská, že lze tomu stěží uvěřit*“.⁷⁸ Je zřejmé, že akce „5P“ byla konstruktem StB, která jejím prostřednictvím hledala oběti, na které mohly být svaleny problémy za neprosperující JZD a zároveň postihnout další sociální a společenské skupiny (zemědělci, věřící). Případ je o to zajímavější, že se odehrával v druhé polovině 50. let, kdy komunistický režim postupně upouštěl od otevřených přímých represí. Skutečné pozadí požárů ve Staňkovicích zůstává i nadále neznámé. Klíčová postava případu – Emilie Synková – sice trpěla psychickými problémy, nezdá se však pravděpodobné, že by je řešila právě zapalováním stodol. Naopak, vyšetřovatelé StB zřejmě využili jejího rozpoložení k dosažení požadovaného výsledku v podobě vykonstruovaného případu. Mezi účastníky se hovořilo o tom, že za požáry mohl stát předseda JZD Langr, aby tím zakryl špatné výsledky.⁷⁹ Družstvo ve Staňkovicích fungovalo dále, podle okresního výboru KSČ se hospodářská situace „*silně restaurovala*“.⁸⁰ Bez ohledu na tyto okolnosti, byly tyto události využity jako záminka v postupu režimu proti rolníkům, kteří nebyli spokojeni s fungováním jednotného zemědělství a neváhali na to poukázat. Jejich odsouzení tak posloužilo nejen jako odstrašující příklad pro ostatní, ale také jako vysvětlení problémů kolektivního hospodářství. Většina z nich byla reemigranty z Volyně, kteří se právě kvůli obavám před podobnými praktikami raději vrátili po druhé světové válce do staré vlasti.

Příspěvek vznikl na základě podpory při řešení projektu DH23P03OVV043 – Národní a kulturní identita českých komunit na Ukrajině v 19.–21. století v movitém kulturním dědictví ČR, který naplňuje program a podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2023 až 2030 (NAKI III), financovaného Ministerstvem kultury.

78 SOA v Litoměřicích, f. Krajský soud Ústí nad Labem 1949–1960, sp. zn. I T 2/56, rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem z 8. 7. 1991.

79 Novák, Bohumil: Paměť národa. Dostupné na <https://www.pametnaroda.cz/cs/novak-bohumil-1920> (cit. 14. 10. 2023). O Langrově údajném podílu na požárech se hovořilo i mimo Staňkovic, zmíněného předsedu JZD v této věci přímo konfrontoval poslanec Národního shromáždění Mikuláš Svítek. ABS, sb. V-ÚL, vyšetřovací spis a. č. V-102 ÚL, operativní podsvazek, protokol o výpovědi Jaroslava Langra ze 7. 1. 1955.

80 SOKA Louny, f. KSČ – okresní výbor Žatec, kart. 12, inv. č. 3, zápis schůze byra OV KSČ Žatec z 20. 6. 1956.

„Jan Hudec and Co.“. Repression of Volhynian Czechs in connection with the collectivization of agriculture in Czechoslovakia.

After the Second World War, Czechs were re-emigrated from the territory of Volhynia, which became part of the Soviet Union. It was the prospect of life under the Communist regime that was one of the reasons why Czech compatriots decided to leave their homes, which they and generations before them had done so much to build. Despite their proclaimed welcome to the „lost sons and daughters of the nation“, they soon discovered that the situation in post-war Czechoslovakia was not positive. During the settlement of the borderlands there were conflicts with interested members of the local population. A fundamental change in development came in February 1948, when the Communist Party of Czechoslovakia took power and a totalitarian regime along the Stalinist lines began to be established in the country, manifested among other things by the collectivisation of agriculture. The case study presents these circumstances through the case of „Jan Hudec and Co.“, whose unwitting actors were, for the most part, Volhynian Czechs from the village of Stankovice in Žatecko. This case illustrates well the process of collectivisation, the failures that resulted from it and the „solution“ that the State Security came up with in its investigations. It is also the story of people whose lives were tragically marked by communist totalitarianism.